

ÖVERTAGET · WHITE PAPER

Mer automatiserat, mer mänskligt

*Vad blir värdefullt när
maskinerna kan allt?*

Om AI, överflöd och det mänskliga övertaget —
och varför den mest automatiserade framtiden
också blir den mest mänskliga.

Erik Starck & Malin Stridh, Ph.D.

THE HUMAN PREMIUM

Sammanfattning

Vi lever i början av det största teknikskiftet i mänsklighetens historia. Artificiell intelligens gör tänkande, skrivande och analys till något nästan gratis och oändligt. Den vanligaste reaktionen är rädsla: *tar maskinerna våra jobb, vår mening, vår plats?*

Det här dokumentet argumenterar för motsatsen. Genom hela historien har varje nytt verktyg flyttat människans värde uppåt — inte utplånat det. Och just för att AI nu tar över det abstrakta och det produktiva, stiger värdet på det den inte kan: omdöme, närvaro, tillit, smak och mening. Ju mer automatiserat, desto mer mänskligt.

Vi går samtidigt in i en tid av materiellt överflöd — billigare energi, längre och friskare liv, fallande kostnader för det mesta. Paradoxalt nog är vi ändå oroliga. Den oron är i sig ett bevis: när de grundläggande behoven är billiga vandrar människans uppmärksamhet uppåt, mot status, upplevelser, hälsa, samhörighet och mening. Det är där framtidens värde skapas — i kundens själ och hjärta.

För företag är slutsatsen konkret: automatisera allt som kan automatiseras, och satsa allt ni har på att förstärka det mänskliga. Det är inte en mjuk ambition vid sidan av strategin. Det *är* strategin.

Inledning: paradoxen

I tjugio år har vi som skriver det här tänkt på en framtid där tekniken skulle ge oss överflöd — och på vad människan skulle värdesätta när den framtiden väl kom. Nu är den här, snabbare än någon trodde. Och den kom med en vändning nästan ingen förutsåg.

Vändningen är denna: ju mer maskinerna kan, desto mer stiger värdet på det de *inte* kan. När intelligens blir en råvara — riklig, billig, alltid tillgänglig — blir det genuint mänskliga den nya bristvaran. Det är överflödsparadoxen, och den är hela grunden för det här dokumentet.

Vi är två författare med två olika utkikstorn. Erik har i decennier arbetat med mjukvara, entreprenörskap och framtidsfrågor. Malin är neuroforskare med bakgrund i longevity, psykologi och ledarskap. Den ena förstår maskinerna. Den andra förstår människan. Det intressanta händer i skärningspunkten — och det är därifrån vi skriver.

De sju delar som följer tar sig an frågan från varsitt håll: människans historiska förhållande till verktyg, vad AI faktiskt kan och inte kan, hur teknik alltid skapat nya jobb, det annalkande överflödet, vår allt intimare relation till maskinen, vad människor värderar när allt annat blir gratis — och till sist vad allt detta betyder för ett företag.

Del 1 — Djuret med verktyg

Människan är djuret som förstärker sig själv. Vår historia kan skrivas som en rad verktyg som var och en tänjt ut en mänsklig förmåga bortom kroppens gränser.

Det började med **elden**. Arkeologerna tvistar om exakta årtal — enstaka spår finns för över en miljon år sedan, medan tämjdd, vanemässig eld är allmänt accepterad från omkring 400 000 år tillbaka. Elden förlängde kroppen: matlagning gav mer lättsmält energi som i sin tur gödde en växande hjärna, och värme och ljus förlängde dygnet. Sedan kom **stenverktygen och det skaftade spjutet** — de äldsta stenredskapen är omkring 3,3 miljoner år gamla, spjutspetsar med skaft runt en halv miljon år. De förlängde handen och armen: skära, stycka, jaga på avstånd. **Jordbruket och plogen** (den neolitiska revolutionen för cirka 12 000 år sedan) förlängde muskeln via dragdjur, gav ett överskott av mat och möjliggjorde städer, specialisering och skrift.

Sedan accelererade det. **Tryckpressen** (Gutenberg, omkring 1440) förstärkte spridningen och lagringen av kunskap, och tände läskunnighet, reformation och vetenskaplig revolution. **Ångmaskinen** (Watts förbättrade version från 1776) förstärkte muskeln i industriell skala och drev fabriker och järnvägar. **Datorn** förstärkte räkning och minne. **Internet** (webben, 1989–1991) förstärkte kommunikation och tillgång till information till nästan noll marginalkostnad. **Smarttelefonen** (2007) lade internet, kamera och dator i varje ficka — en ständigt påslagen kognitiv och social protes.

Ett mönster framträder. Varje verktyg förstärkte först kroppen, sedan muskeln, sedan sinnet. Värdet av det rent mänskliga arbetet flyttade hela tiden uppåt — från muskler, till händer, till hjärnor.

Hur stor är då AI i jämförelse? De som borde veta drar sig inte för de största orden. Googles vd Sundar Pichai har upprepat kallat AI "mer djupgående än eld eller elektricitet". Ekonomer placerar generativ AI i samma kategori som ångmaskinen, elektriciteten och datorn — en *general-purpose technology*, en teknik bred nog att forma om hela ekonomin. McKinsey uppskattar att generativ AI kan tillföra motsvarande 2 600–4 400 miljarder dollar årligen till världsekonomin, och IMF bedömer att AI kommer att påverka omkring 40 procent av alla jobb i världen.

Samtidigt är ärlighet på sin plats: den *uppmätta* produktivitetseffekten är hittills blygsam och osäker, och kloka ekonomer som Daron Acemoglu manar till måttfullhet. Men om AI är även hälften så stort som elektriciteten, talar vi om ett skifte som formar om allt — inklusive vad ett företag är värt för.

Del 2 — Vad AI kan, och inte kan

Listan över vad AI klarat av — sedan det ansågs omöjligt — är lång och växer varje år.

Redan 1997 besegrade IBM:s Deep Blue den regerande världsmästaren i schack, Garry Kasparov. 2011 slog IBM:s Watson de främsta mänskliga mästarna i frågesporten *Jeopardy!*. 2016 vann DeepMinds AlphaGo mot Lee Sedol i go — ett spel man länge trott omöjligt för datorer, eftersom

antalet möjliga ställningar överstiger antalet atomer i det observerbara universum och kräver något som liknar intuition. AlphaGo:s berömda "drag 37" beskrevs som kreativt på ett sätt ingen människa skulle ha spelat. Året därpå lärde sig AlphaZero schack, shogi och go *från grunden* genom att spela mot sig själv, utan mänskliga partier.

Och det stannar inte vid spel. AlphaFold löste i praktiken proteinveckningsproblemet — en 50-årig gåta i biologin — och gav 2024 sina skapare Nobelpriset i kemi. Ännu mer anmärkningsvärt: AI har börjat producera *ny* matematik. AlphaTensor hittade 2022 snabbare algoritmer för matricmultiplikation och slog ett rekord från 1969 som stått i över femtio år. FunSearch gjorde 2023 verifierbart nya upptäckter på det så kallade cap set-problemet — genuint ny, kontrollerbar matematisk kunskap. 2025 nådde Googles system guldmedaljnivå i den Internationella matematikolympiaden, med lösningar granskade och certifierade av tävlingen själv.

Här behövs dock en nykter parentes, för trovärdighetens skull. När det påstås att "AI löst problem ingen människa lyckats lösa" gäller det att vara noggrann. Matematikern Terence Tao har påpekat att ett problem som varit "olöst" i femtio år ofta bara betyder att ingen försökt på allvar — AI:s verkliga styrka är ofta *hastigheten* att producera en läsbar lösning, inte att den överträffar mänsklighetens tak. Och när en AI-labbet hösten 2025 påstod sig ha "löst tio olösta Erdős-problem" visade det sig att modellen bara hittat redan publicerade lösningar. Sanningen är imponerande nog utan överdrifter: AI *har* bidragit med genuint ny kunskap. Men skillnaden mellan att hitta och att förstå är central.

Och det för oss till det AI *inte* kan — eller åtminstone till frågan om det verkligen "förstår". Här finns en respektabel intellektuell tradition som är värd att ta på allvar.

Filosofen John Searle formulerade 1980 sitt **kinesiska rum**: en person utan kunskap i kinesiska sitter i ett rum med en regelbok och manipulerar kinesiska tecken så skickligt att svaren är omöjliga att skilja från en infödd talar. Rummet klarar Turingtestet — men personen inuti förstår ingenting. Searles poäng: syntax (symbolmanipulation) är inte samma sak som semantik (mening). En dator som kör rätt program *beter sig* som om den förstår, men det följer inte att den *gör* det.

Fysikern Roger Penrose går längre. I *The Emperor's New Mind* (1989) argumenterar han, med stöd i Gödels ofullständighetsteorem, för att den mänskliga förmågan att se matematisk sanning är icke-algoritmisk — att medvetandet inte kan reduceras till beräkning, och kanske vilar på kvantprocesser i hjärnans mikrotubuli. Här bör vi vara ärliga: Penroses Gödel-argument avvisas av de flesta logiker, och hans kvantteori om medvetandet är en minoritetsposition. Men den är inte död — nyare experiment (2024) om hur narkosmedel verkar på mikrotubuli, och om kvantoptiska effekter i proteinnätverk, har gjort den svårare att avfärda helt.

Lägg till **Moravecs paradox**: det som är svårt för människor (avancerad matematik, schack) är lätt för datorer, medan det som är lätt för oss (gå, greppa, uppfatta ett rum, sunt förnuft) är oerhört svårt för maskiner. Det motsäger intuitionen — och antyder att det abstrakta kanske är den *billiga* delen att automatisera, medan det förkroppsligade och situationsberoende är det dyra.

Slutsatsen av allt detta är inte att maskiner "aldrig kan tänka". Det vet vi inte — vi saknar överhuvudtaget en accepterad vetenskaplig teori om medvetandet. Den ärliga slutsatsen är att det

finns en allvarlig och olöst fråga om huruvida förståelse, omdöme och mening är något distinkt mänskligt. Och där det råder genuin osäkerhet finns det utrymme — och skäl — att medvetet reservera det mänskliga för människan.

Del 3 — Varje maskin har fött nya jobb

Rädslan att maskinerna ska äta upp jobben är lika gammal som maskinerna själva. 1811 slog de engelska ludditerna sönder vävstolar i övertygelsen att mekaniseringen skulle utplåna deras försörjning. Enskilda hantverksyrken försvann — men textilindustrin som helhet växte under århundradet som följde.

Bakom paniken ligger nästan alltid samma tankefel: föreställningen att det finns en fast mängd arbete i en ekonomi, så att varje automatiserat jobb är ett jobb förlorat för alltid. Ekonomer kallar det *lump of labour*-felslutet. I verkligheten sänker automatisering kostnader och priser, höjer reala inkomster och efterfrågan, och skapar nya uppgifter och hela nya industrier.

Det tydligaste exemplet är bankomaten. När uttagsautomaterna kom föll antalet kassörer per bankkontor — i USA från ungefär 20 till 13 mellan 1988 och 2004. Men eftersom varje kontor blev billigare att driva öppnade bankerna *fler* kontor (antalet steg med drygt 40 procent), och det totala antalet banktjänstemän sjönk inte — det växte. Maskinen tog över *en uppgift* och kompletterade människan i stället för att ersätta henne.

Det stora perspektivet är ännu mer slående. MIT-ekonomen David Autor har visat att majoriteten av dagens sysselsättning finns i jobbkategorier som inte existerade 1940 — enligt hans forskning har över 60 procent av de jobb amerikaner gjorde 2018 uppstått efter 1940. Tänk bara på yrken som inte fanns för tjugo–trettio år sedan: apputvecklare, sociala medier-strateg, SEO-specialist, molnarkitekt, data scientist, UX-designer, contentskapare, poddare, batteritekniker för elbilar — och nu prompt-ingenjör. Ingen av dem gick att förutse. Alla föddes ur ett teknikskifte.

Vad säger prognoserna om AI:s tur? Världsekonomiskt forum räknar i sin *Future of Jobs 2025* med att strukturuomvandlingen fram till 2030 skapar omkring 170 miljoner nya jobb och slår ut 92 miljoner — en nettoökning på runt 78 miljoner. Mönstret är alltså inte försvinnande, utan omsättning: samtidig, storskalig förstörelse *och* skapelse, där nettot historiskt pekat uppåt även när arbetets innehåll ritats om från grunden.

Det betyder inte att omställningen är smärtfri — den drabbar människor ojämnt och kräver att vi rustar dem. Men den historiska lärdomen är tydlig: nya verktyg föder nya sorters värdeskapande. Frågan är inte *om* nya jobb uppstår, utan *vilka* — och vad de kommer att kräva av oss som människor.

Del 4 — På väg mot överflöd

Berättelsen om framtiden handlar sällan bara om AI. Tre kurvor pekar samtidigt mot en tid av materiellt överflöd.

Den första är **energin**. Kostnaden för solen har fallit med ungefär 90 procent under 2010-talet — det globala genomsnittet gick från runt 0,46 dollar per kilowattimme 2010 till 0,044 dollar 2023. Bakom det ligger Swansons lag: priset på solpaneler faller ungefär 20 procent för varje fördubbling av den samlade produktionen. IEA kallar dagens bästa solen "den billigaste elektriciteten i historien". Batterierna följer samma bana — från över 1 100 dollar per kilowattimme 2010 till drygt 100 dollar 2025. Billig, riklig energi är den mest grundläggande formen av överflöd, för nästan allt annat kan byggas ovanpå den.

Den andra är **hälsan och livslängden**. Den globala medellivslängden har mer än fördubblats sedan 1900, från omkring 32 till över 73 år. Här måste vi vara ärliga: pandemin gav den första ihållande globala nedgången på decennier, och framstegen är ömtåliga snarare än accelererande. Ingen bevisad behandling bromsar än själva åldrandet, och mycket av det som ropas ut från Silicon Valley är hype utan vetenskapligt stöd. Men den verkliga forskningsfronten är på riktigt: GLP-1-läkemedlen visar i stora studier minskad risk för hjärt-kärlsjukdom och död, "åldrandets kännetecken" kartläggs allt bättre, och skillnaden mellan *livslängd* och *frisk livslängd* har blivit ett centralt mål. Rikningen är tydlig: fler och friskare år.

Den tredje kurvan är **kostnaden för det mesta annat**, som AI och automatisering pressar nedåt. När tänkande, skrivande, kod och analys blir nästan gratis, blir en lång rad varor och tjänster billigare.

Lägg ihop dem och något märkligt framträder: vi närmar oss något som borde likna ett paradiset. Billig energi, längre friska liv, materiellt överflöd. Och ändå är den dominerande känslan inför framtiden inte tacksamhet utan oro. Vi är rädda.

Den rädslan är värd att stanna vid, för den avslöjar något djupt om oss. När de yttre bristerna löses, vänder sig människan inåt. Frågan blir inte längre "har jag nog?" utan "vad är detta värt, och vad är *jag* värd?" Överflödet löser de gamla problemen och blottlägger de eviga. Och det är precis där — i de eviga, mänskliga frågorna — som framtidens värde kommer att ligga.

Del 5 — Människan och maskinen

Medan filosoferna tvistar om maskinen kan tänka, har miljoner människor redan börjat behandla den som en vän.

AI har på kort tid blivit samtalspartner, bollplank, coach — och för många något ännu närmare. Appen Replika, byggd just för känslomässig samvaro, uppges ha i storleksordningen tiotals miljoner användare, och Character.AI räknar sina aktiva användare i tiotals miljoner till. En undersökning från

2025 fann att 72 procent av amerikanska tonåringar provat en AI-kompanjon och att över hälften använder den regelbundet. Vi talar och lyssnar, anförtror oss, blir tröstade — av något som inte är en människa.

Också på terapins område händer verkliga saker. Den första randomiserade studien av en generativ AI-terapi (Dartmouths "Therabot", publicerad 2025) visade minskningar av depressions- och ångestsymtom i nivå med samtalsterapi. Samtidigt underströk forskarna själva att ingen generativ AI ännu bör arbeta helt självständigt inom psykisk hälsa — och psykologförbund har varnat för bottar som utger sig för att vara legitimerade terapeuter.

Var går gränsen? Frågan är inte längre teoretisk. 2024 tog en fjortonårig pojke i USA sitt liv efter intensiva samtal med en chattbot; fallet ledde till en uppmärksammas rättsprocess som förliktes i början av 2026. Och när en stor AI-modell samma år uppdaterades till att bli överdrivet smickrande fick företaget backa — ett litet men talande exempel på hur en maskin optimerad för att bli *omtyckt* kan förstärka osunda bindningar.

Sociologen Sherry Turkle, som studerat människans relation till maskiner i decennier, sätter fingret på kärnan i sin bok *Artificial Intimacy* (2025): AI erbjuder en "låtsad empati". Gränsen går, menar hon, mellan AI som ett *verktyg* som stärker mänsklig kontakt och AI som en *ersättning* som tränger undan den. En stor studie från OpenAI och MIT 2025 pekar åt samma håll: ju mer intensivt människor använde chattbotar för känslomässigt stöd, desto mer ensamhet och beroende — och desto mindre samvaro med andra människor.

Här ligger både en varning och en möjlighet. Varningen: en värld där det mänskliga behovet av närhet mätas av maskiner är en fattigare värld. Möjligheten: just därför blir *äkta* mänsklig närvaro, empati och relation något av det mest värdefulla vi kan erbjuda varandra. Ju bättre maskinen blir på att härma det mänskliga, desto mer stiger priset på det som är det på riktigt.

Del 6 — De gyllene förnödenheterna

Vad värderar en människa när det mesta blir gratis?

Ledtråden finns i hur vi redan spenderar våra pengar och vår tid — inte på det nödvändiga, utan på det till synes onödiga. Vi lägger enorma summor på husdjur (den globala husdjursmarknaden är värd omkring 200 miljarder dollar). Miljoner människor betalar för att springa maraton — antalet fullföljda långlopp i världen ökade med 17 procent på ett enda år. Vi köper upplevelser, statussymboler, ett finare hus än grannens. Lyxbranschen omsätter över 350 miljarder euro på personliga lyxvaror, och dess främsta tillväxtmotor är enligt Bain numera "upplevelser och känslor".

Inget av detta är "produktivt" i någon snäv mening. Det fyller inte en brist — det fyller en inneboende drivkraft. Ekonomen Thorstein Veblen beskrev redan 1899 den *demonstrativa konsumtionen*: att vissa varors hela värde ligger i vad de signalerar om vår status. Och psykologisk forskning (Van Boven och

Gilovich) visar att upplevelser gör oss lyckligare än prylar — de blir en del av vår identitet och knyter oss till andra.

Här är Maslows behovshierarki fortfarande en användbar karta, om än en förenklad sådan. Längst ner de fysiologiska behoven — mat, vatten, tak. Därefter trygghet. Sedan gemenskap och kärlek. Därefter uppskattning och status. Överst självförverkligande — att bli den man kan bli. Maslows poäng var att de lägre behoven tenderar att kräva sin lösning först. Och här sluts cirkeln till överflödet: *när teknik och automatisering gör de lägre behoven billiga, vandrar människans uppmärksamhet och plånbok uppåt* — mot uppskattning, mening och självförverkligande.

(Ett ärligt förbehåll: den direkta empirin för att vi rör oss "uppåt i Maslow" i takt med välståndet är tunnare än man kunde önska. Men mönstret syns tydligt — i lyxbranschens skifte från prylar till upplevelser, i det växande värdet av det som bara människor kan ge varandra.)

Ekonomin har till och med ett namn på mekanismen: *Baumols kostnadssjuka*. När maskiner gör varor allt billigare stiger det *relativa* värdet av det som förblir mänskligt och svårt att skala — omsorg, hantverk, den levande upplevelsen, den odelade uppmärksamheten. Det som inte går att massproducera blir det dyrbara.

De gyllene förnödenheterna i en värld av överflöd är alltså inte guld. Det är empati, status, upplevelser, hälsa, samhörighet och mening. Allt sådant som bara människor kan ge varandra — och som vi är beredda att betala allt mer för.

Del 7 — Slutsats: mer automatiserat, mer mänskligt

Vi började med en paradox och landar i en princip: **ju mer automatiserat, desto mer mänskligt.**

Det tydligaste beviset är också det mest poetiska. En handmålad tavla kan vara värd mer än en AI-genererad — även om den senare är objektivt "bättre" komponerad. När forskare i stora experiment (Raj och kollegor, 2026, med närmare 28 000 deltagare) lät människor bedöma identiska dikter och berättelser, sänktes betyget så fort texten märktes som AI-skriven. Samma sak med konst: värderas lägre när den är maskingjord. Mekanismen är *äkthet*. Vi värderar inte bara resultatet, utan det faktum att en människa stod bakom det. Marknadsföringsforskningen kallar det "the handmade effect" — handgjorda ting upplevs innehålla något av tillverkarens omsorg, och vi betalar mer för dem, särskilt när vi ger dem i gåva.

Värdet skapas alltså inte längre enbart i produkten. Det skapas i kundens själ och hjärta — i berättelsen, relationen, äktheten, meningen. Deep Blue kan vinna i schack och AlphaFold lösa proteiner, men det är fortfarande en människa som avgör vad som är *värt* att göra, som går i god för resultatet med sitt namn, och som en annan människa väljer att lita på.

Vad innebär det här för ett företag?

Det innebär en till synes självmotsägande strategi som visar sig vara den enda logiska: **automatisera allt som kan automatiseras — just för att kunna satsa allt på det mänskliga**. De två sakerna är inte i konflikt. De möjliggör varandra. Varje timme och krona ni frigör från det maskinen gör bättre, kan ni lägga på det bara människor kan ge era kunder och varandra.

Konkret betyder det tre saker. **För det första**, sluta konkurrera med maskinen på dess planhalva. En människa kan aldrig slå en AI i produktivitet, och ska inte försöka. **För det andra**, identifiera var i er verksamhet det mänskliga övertaget faktiskt ligger — omdömet, tilliten, närvaron, smaken, omsorgen, meningen — och behandla det som den strategiska tillgång det blivit, inte som en mjuk bonus. **För det tredje**, bygg en organisation som förstärker de sakerna hos era medarbetare i stället för att bränna ut dem. Det mänskliga överskottet kräver friska, närvarande människor.

De företag som vinner nästa decennium blir inte de som automatiserar mest. Det blir de som förstår vad som blir dyrbart när allt annat blir gratis — och vågar satsa allt på det.

Vi väntade länge på överflödet. Det vi inte förstod var att det inte skulle göra oss mindre mänskliga — utan att det skulle göra mänskligheten till det mest värdefulla vi har.

Om Övertaget

Övertaget hjälper företag att se och satsa på det mänskliga övertaget i en automatiserad värld. Vi gör föredrag, korta workshops och fördjupade upplevelser om AI, framtid och det som gör oss — och våra organisationer — värdefulla när maskinerna kan allt.

Bakom Övertaget står **Erik Starck** (mjukvara, entreprenörskap, framtid och AI) och **Malin Stridh, Ph.D.** (neurovetenskap, longevity, psykologi och ledarskap). En som förstår maskinerna. En som förstår människan.

Vill ni att era team ska tänka nytt om AI och det mänskliga? Hör av er så pratar vi.

Källor och vidare läsning

Del 1 — Verktyg genom historien Roebroeks & Villa, "On the earliest evidence for habitual use of fire," *PNAS* (2011). Harmand et al., "3.3-million-year-old stone tools from Lomekwi 3," *Nature* (2015). "Sundar Pichai: AI more profound than fire, electricity," *Fortune* (2023). E. Brynjolfsson, "The Macroeconomics of AI," *IMF Finance & Development* (2023). "The economic potential of generative AI," McKinsey (2023). IMF, "Gen-AI and the Future of Work" (2024).

Del 2 — Vad AI kan och inte kan "Deep Blue," IBM (1997). "Watson, Jeopardy! champion," IBM (2011). "AlphaGo versus Lee Sedol," DeepMind/*Nature* (2016). "AlphaZero," *Science* (2018). Nobelpriset i kemi 2024, nobelprize.org. "Discovering faster matrix multiplication algorithms" (AlphaTensor), *Nature* (2022). "Mathematical discoveries from

program search" (FunSearch), *Nature* (2023). DeepMind, "Gemini Deep Think ... gold-medal standard at the IMO" (2025). J. Searle, "Minds, Brains, and Programs," *Behavioral and Brain Sciences* (1980). R. Penrose, *The Emperor's New Mind* (1989) och *Shadows of the Mind* (1994). H. Moravec, *Mind Children* (1988). Om mikrotubuli: Khan et al., *eNeuro* (2024); Babcock et al., *J. Phys. Chem. B* (2024). Kritik av Gödel-argumentet: Feferman, *Psyche* (1996).

Del 3 — Nya jobb Autor, Chin, Salomons & Seegmiller, "New Frontiers: The Origins and Content of New Work, 1940–2018," *NBER/QJE* (2022/2024). J. Bessen, "Toil and Technology," *IMF F&D* (2015). World Economic Forum, *Future of Jobs Report 2025* (2025).

Del 4 — Överflöd IRENA, "Renewable Power Generation Costs in 2023" (2024). Our World in Data, "Learning curves / Wright's Law" (2023). BloombergNEF, Battery Price Survey (2024–2025). IEA, *World Energy Outlook 2020*. Our World in Data, "Life expectancy" (2025). IHME (2024). *NEJM: SELECT* (2023), FLOW (2024). López-Otín et al., "Hallmarks of Aging," *Cell* (2023).

Del 5 — Människan och maskinen Common Sense Media / NORC, teen AI-companion survey (2025). Dartmouth "Therabot," *NEJM AI* (2025). S. Turkle, *Artificial Intimacy* (2025). OpenAI × MIT Media Lab, affective use study (2025). CBS News, Character.AI-förlikning (2026).

Del 6 — Värderingar A. Maslow, "A Theory of Human Motivation," *Psychological Review* (1943). T. Veblen, *The Theory of the Leisure Class* (1899). Van Boven & Gilovich, "To Do or to Have?," *JPSP* (2003). Bain × Altagamma, luxury study (2025). Euromonitor, global pet care (2024).

Del 7 — Slutsats Raj, Berg & Seamans, "The Artificial Intelligence Disclosure Penalty," *J. Experimental Psychology: General* (2026). Fuchs, Schreier & Van Osselaer, "The Handmade Effect," *Journal of Marketing* (2015). "First AI portrait at auction" (Edmond de Belamy), Christie's / Artnet (2018).